

Pótlások Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárának I-III. kötetéhez

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRBAN LEVŐ, BIBLIOGRÁFIAILAG
MÉG LE NEM ÍRT RÉGI MAGYAR NYOMTATVÁNYOK

(Ötödik közlemény)

FAZAKAS JÓZSEF

83.

Kolozsvár [1634].

* KALENDARIVM. * | AZ CHRISTUS URUNK | Születése után * 1635. * |
Eszterödre. | * K. DAVID FROELIK * | által iratott. | [Fametszet: Kolozsvár cí-
mere fekete-piros nyomással] | * COLOSVARBAN, * | Nyomtatottat Abru-
gi György által.

16°, A–E ív = [40?] lev.

A naptárat Abru-
gi György könyvnyom-
tató ajánlja Szentpáli Jánosnak, Kolo-
zs vár-
megye főispánjának. Az asztrológiai rész szerzői a részcímlap szerint „DAVID FRÓLIK és
LEMKI GERGELY”.

Csupán töredékeink vannak a nyomtatvány 26 leveléből, némelyik levél több, egymást
kiegészítő példányban is megvan. A töredékeket — egyéb érdekes töredékekkel együtt — Sán-
dor István néprajztudóstól vásároltuk 1967-ben (György Lajos-féle töredékek, vö. Magy.
Könyvszle 1964. 354. l.).

(Jelzete: RMK I. 646/a.)

A *-gal jelzett részek vörös nyomásúak.

84.

[Gyulafehérvár 1647 táján.]

[Az egész keresztyéni vallásnak rövid fundamentomi.]

8°.

Töredékünk csupán a függelékből tartalmaz négy levelet (1., 4., 5. és 8. sztl. lev.).
A függelék címe a következő:

SZENT IRÁSBELI ERŐS. | SEGEK ES BIZONSAGOK, | A' mellyek a' Pápijátokot,
Luther, Arminius és A- | riúfnak követőit ez következő rövid Sum[mák-] | ban világos[san]
az hamis[ság]rol meg győzik.

Ennek a munkának első kiadása 1645-ben jelent meg Gyulafehérvárott (RMK I. 771.)
és szerzőjének Apafi Mihályt tartják. Apafi tizenharmadik életévét sem töltötte még be,
amikor e kiadvány megjelent, úgyhogy állítólagos szerzőségét téves értelmezésnek kell
tulajdonítanunk. Apafi a nyomtatványt édesanyjának, Apafi György özvegyének, Petki
Borbálának ajánlja és „Az egygyűgyü kegyes olvasónak” c. bevezetést is ő írja alá, sehol
sem mondja azonban, hogy ő a szerzője a kis munkának. Az ajánlás és az előszó szignálása
viszont arra mutat, hogy a kiadási költségeket minden bizonnyal az Apafi-család viselte és a
sajtó alá rendezésben, mint diák, saját maga is buzgólkodott.

A töredéket tüzetesen összevetettük az 1645. évi kiadással, amelyről mikrofilm van az
Országos Széchényi Könyvtárban (FM 2/091). Töredékünk betűtípusai és fejléce azonosak az
első kiadásban levőkkel, nyomtatványunk nagyon hasonló kiállítású tehát, de szedése mégis

lényegesen eltér attól. A sorok tagolása a függelék címében, a bibliai locusok rövidítése és egyes helyeken a betűk megválasztása sok különbözőséget mutat. Ezt a négy levelet a 92. tétel alatt leírt töredékekkel együtt találták egy kötéstáblában. Az említett leírásban közöltek alapján feltehető, hogy ez a kis töredék egy olyan kiadványból való, amely 1645 körül jelent meg. Mivel pedig ez 1645-nél csak későbbi lehet, megjelenésének valószínű idejét hozzávetőleg 1647 tájára tehetjük. Ebben az időben, amikor Geleji Katona István püspöksége alatt olyan erélyes intézkedések történtek Erdélyben a református egyház helyzetének megszilárdítása érdekében, nem csodálkozhatunk azon, hogy egy ilyen káté-szerű, hitvédelmi vitatkozásoknál felhasználható kiadványt megjelenése után egy-két év múlva ismét kinyomattak. Mivel csak a függelék néhány levelét ismerjük, nem tudhatjuk, hogy vajon ezt a kiadást is Apafi Mihály szignálta-e.

(Jelzete: RMK I. 790/a.)

85.

[Wien] [1705?].

[*Pinamonti, Giovanni Pietro?*]. Menyország Kúlcsa | avagy | SZIVBÉLI | IGAZ | TÖREDELMESSÉG. | *Mennél többször, s, aita- | tosan, annál hasznosban; | De főképpen a szent Gyo- | nás előtt gyakorlando.*

12°, a¹² = 12 sztl. lev.

A könyvtárunkban őrzött példány hozzá van kötve Giovanni Pietro Pinamonti „Igazán való bölcsesség” c. munkájához (Wien 1705.), amely Paolo Segneri nevén jelent meg, de valószínűleg Pinamonti műve (ld. Sommervogel, Carlos: *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. Bibliographie.* VI. köt. 765. és 763. hasáb, továbbá VII. köt. 1088. hasáb, 28. tétel). E kiadvány 89–110. lapján függelékként megtalálható a most leírt anonim-munka teljes szövege. Igen valószínű, hogy ez is Pinamonti alkotása. Ez a külön kiadás ugyanolyan betűkkel van nyomtatva, mint amaz, úgyhogy megállapíthatjuk, hogy ez is Bécsben, Johann Georg Schlegel nyomdájában jelent meg, mégpedig valószínűleg az „Igazán való bölcsesség” c. könyvecskével egy időtájban.

(Letét a keszthelyi Helikon Könyvtár állományából. Jelzete: RMK I. 1700a, koll. 2. RMK I. 1700.)

86.

Kolozsvár [1711].

Uj és Ô | * KALENDARIOM * | CHRISTUS Urunk füzetése után | való | * 1712 | Biffextilis Eftendöre. * | Melly Magyar orfzagra, Erdélyre, és | egyéb Tartományokra-is alkalmaztatott | * NEUBÁRT JÁNOS * | Astrologus által. | * KOLOSVÁRATT, * | Nyomtatta TELEGI PAP SAMUEL.

16°, A⁸ – E⁸ = 40 sztl. lev.

A *-gal jelzett részek vörös nyomásúak.

(Jelzete: RMK I. 1785/a.)

87.

[Bártfa 1580.]

[*Epicedium in mortem Thomae Froelichii, pastoris et rectoris hospitalis Neosoliensis.*]

Ívterjedelmű, függőleges állású egyleveles nyomtatvány, keretszegéllyel díszített két-hasábos nyomással.

A gyászverseket tartalmazó három töredék alapján megállapítható, hogy az egyik töredékben aposztrofált Thomas nem más, mint Frölich Tamás, a besztercebányai aggmenház igazgatója és papja. A 29 sorra terjedő legnagyobb töredéken olvasható versrészletnek valószínűleg folytatását képezi a nyomtatvány bal alsó sarkából megmaradt második töredéken levő 5 sornyi és talán a harmadik töredék felső részén levő 11 sornyi versszöveg is, amely alatt ez áll: „M. Paulus Halvepappius scripsit.” Halvepappius Pál magister 1579-től a besztercebányai iskola igen kiváló igazgatója volt (ld. Rosenauer Károly: A besztercezbányai á. h. ev. gymnasium története. Besztercebánya 1876. 34. l.) A másik fennmaradt vers szerzője „Georgius Rawas”. A harmadik versnek csak a címszóvege van meg töredékünkön: „ALIVD”. Egyébként a második vers fölött is csak az „ALIVD” címet láthatjuk. Az első versből kitűnik, hogy Frölich Wittenbergben tanult, ahol Melanchthont hallgatta, majd Besztercebányára ment papnak. Utal továbbá a vers Frölich lelkészi pályájának különböző viszonyaira is, majd a befejező részből megtudjuk, hogy még nem volt ötven éves, amikor Besztercebányán meghalt. Minthogy Frölich halála idejét pontosan ismerjük (1580. május 4.), a versnek ez utóbbi megállapítása némi támpontot nyújt eddig ismeretlen születési évének meghatározásához. Ezek a verstöredékek egyébként is színesebbé teszik Frölich életrajzának egyébként már eddig is ismert adatait (vö. Ráth György: Két kassai plébános a XVI. században. Bp., 1895.).

A nyomda megállapítása céljából töredékeinket először a besztercebányai nyomda kiadványaival vetettük egybe. Ennek a nyomdának — amelynek Scholtz Kristóf volt a vezetője — mindössze két terméke ismeretes, amelyek 1578-ban láttak napvilágot (vö. Gulyás Pál: A könyvnyomtatás Magyarországon a XV. és XVI. században. Bp., 1931. 195. l.). A betűtípusok összevetése negatív eredményt hozott, ami arra utal, hogy a nyomda valóban hamarosan megszűnt, mert ha tovább élt volna, akkor ez a nyomtatvány, amely a városka igen jelentős vezéralakjának a halálára írt emlékverseket tartalmazta, bizonyára ott, helyben készült volna. Nyomtatványunkat tehát, mivel Scholtz műhelye már nem működött, egy másik evangélikus központ nyomdájába, Gutgesell Dávid bártfai műhelyébe vitték ki-nyomtatás végett. Amint ugyanis megállapítottuk, a keretdíszítést képező kétélele körzet az RMK II. 150. és 155. számú bártfai nyomtatványokban megtalálható díszítményekkel azonos, a szövegbetűket az RMK II. 143-ban és 171-ben levő típusokkal, a kiemelő nagybetűket pedig az RMK II. 143-ban levő verzálisokkal egyeztetettük.

(Jelzete: RMK II. 155/a.)

88.

Kolozsvár 1599.

Fischer, Simon. DIALECTICES | PRAECEPTA | BREVITER AC ME- | THODICE IN SCHOLA | Claudiopolitana studiofis pro- | pofita, tribusq; libris di- | ftincta. | PER | SIMONEM FISCHERVM | COLBERGENSEM POME- | RANVM. | TYPIS CASPARIS HELTII. | Anno Domini 1599.

8°, [61//, kb. 72] lev.

Ez a kiadvány már szerepel ugyan Szabó Károly bibliográfiájában (RMK II. 294.), de csupán Kénosi Tőzsér János 1754-ben készült leírása alapján, mert Szabó idejében már nem volt belőle ismert példány. Hét évvel a bibliográfia megjelenése után, 1892-ben Varju Elemér megtalálta a mű címlapját és néhány levelét egy könyvtáblában, egyéb töredékekkel együtt. Minthogy több levél élőcíme dialektikai munkára utalt, azt hitte Varjú, hogy a címlapon kívül még tíz szöveglevellet is megtalált Fischer könyvéből. Felfedezéséről ezért ilyen értelemben adott hírt a Magyar Könyvszemlében (1892—1893. évf., 230. l.). Amint a Varjú által készített kéziratok borítólapon olvasható, a töredékeket Szathmárnémeti Mihály „Dominica catechetica” c., Kolozsvárott, 1677-ben megjelent munkája egy példányának a kötéstáblájából áztatták ki. Úgy látszik, a felfedező nem ért rá közelebbről foglalkozni a töredékekkel, hanem tüzetesebb vizsgálat nélkül átadta azokat a múzeumi könyvtárnak, ahol aztán az egész, egyszerre kiáztatott töredékesomó, amely több nyomtatványnak a leveleit tartalmazta, közös tékába került. Később, egy rendezés során ezeket a töredékeket különválasztották Fischer műve címlapjától, azzal a megokolással, hogy azok mind más munkákból valók. Így

20 levél — mint meghatározatlan anyag — töredékgyűjteményünkbe került. Varjú eme hagyatékának felülvizsgálatára az adott alkalmat, hogy Nánási Lovász István Szű titka c., Kolozsvárott, 1670-ben megjelent munkája egy, könyvtárunk számára újonnan megvásárolt példányának (RMK I. 1103/3.) kötetábláiban Fischer e művének 16 levelét találtam meg, illetve akkor még csak reméltem megtalálni. A kérdés tisztázása céljából előkerestem Varjú félretett töredékeit és azokat átvizsgálva megállapítottam, hogy két-két összeragadt, tehát összesen négy levél mégis Fischer művéből való. E töredékek három betűtípusa ugyanis megtalálható az összehasonlítás alapjául szolgáló címlevélén. Az általam most kiáztatott 16 levélnek a címlevéllel és a most azonosított négy Varjú-féle szöveglevéllel való tipológiai összevetése igazolta feltevésemet, úgyhogy most már 21 levélből áll unikumunk. Közbevetőleg megemlíttük, hogy Varjú töredékeinek hat további levele egy más dialektikai tankönyvből való. E hat levél tárgyi hasonlósága érthetővé teszi, hogy a megtaláló a négy valódi szöveglevéllel együtt a címlevélén kívül még tíz levelet vélt felfedezni Fischer munkájából. A többi töredék más tankönyvek részeit tartalmazza. A Fischer művéből fennmaradt levelek az A-tól H-ig terjedő ívekből valók, és a szövegeket tekintve most már megvan a címszövegen és Deidrich György kolozsvári lelkész epigrammáján kívül a szerző ajánlásából négy lap, magából a dialektikából 32 lap, továbbá a disputációk téziseiből az első felelőnek, Martinus Dipsensisnek a tételei és a második disputáció tételeinek a címe, amelyekből Matthias Dipsensisnek kellett vizsgáznia. Ez az említett cím a H₅ levél versojának az aljára van nyomtatva. Mivel az első disputáció tételei majdnem négy lapot foglalnak el, a többi öt disputáció — amennyi még Kénosi Tózsér szerint volt — feltehetőleg még 18—20 lapot, vagyis 9—10 levelet tölthetett ki. Így a kötet valószínűleg az I-íven fejeződött be, vagyis legfeljebb 72 levélre terjedhetett.

(Jelzete: RMK II. 294.)

89.

[Kassa] [1619].

[*Innocentius III., papa*]. [De contemptu mundi, sive de miseria conditionis humanae.]

8°, [14], 175, [1] 1.

A példány címlapja hiányzik. Az olvasóhoz intézett ajánlásban fintai Darholz Pál megemlíti, hogy a könyvre nincs ugyan rányomtatva a szerző neve „propter causas non contemnendas”, de megnyugtathatja az olvasót, hogy nagy teológus volt az illető („prioris [!] seculi magnus theologus”), akinek a műve egyik vallást sem sérti. Nyilvánvaló, hogy Darholz — aki evangélikus volt, mert előszavában az ágostai hitvalláshoz való hűségről is megemlékezik — kora éles felekezeti ellentétei közepette nem tartotta célszerűnek ezt a munkát III. Ince pápa neve alatt kiadni. A XII. és XIII. század fordulóján élt szerző híres aszkétikus munkájának ez a kiadása valószínűleg annak az irénikus irányzatnak a terméke, amelyet ebben az időben Kassán David Pareus tanítványa, Alvinczi Péter képviselt. Az ajánlás kelte alapján („Datum in Bukocz, 6. Mar. 1619.”) a kötet megjelenési éve 1619-re tehető. Az ajánlás után Bocatius János latin nyelvű üdvözlőverse következik, amelyből kitűnik, hogy Darholz Pál az Abaúj-megyei Bukóc és Hilyő földesura volt. Bocatius költeményén kívül még négy latin üdvözlővers áll a kötet elején, amelyeknek szerzői a következők: „Cunradus Degenius olim Concionator in praes. Novigrad”, „Andreas Withenaverus Past. Eccl. Buccoviensium Hyloviensiumq[ue]”, „Thomas Deidricus Affr. Sax. Tran. S. S. Theologiae Stu.” és „Iacobus Neerer p. t. Ludimod. Bucco. Hyloviensiumq[ue]”.

A kötet betűtípusaiból és nyomdadszeiből megállapítható, hogy az a kassai nyomdában készült, amelynek a tulajdonosa ekkor Festus János volt. A szövegbetű és az ajánlás betűje azonos az RMK II. 379. számú, 1618-ban megjelent kassai kiadványban levő betűkkel. A 60. és a 136. lapon levő záródísz, az 1., 61. és 137. lapon levő fejléc, továbbá a (3)_b és az (5)_b lapokon levő sordíszek megvannak az RMK I. 480. számú, 1618-ban kiadott nyomtatványban. A kötet utolsó lapján levő magyar címer a lőcsei kalendáriumokból ismeretes. 1673-tól kezdve hosszú ideig minden évben ezt nyomtatták Lőcsén a naptárak címlapjára. Úgy látszik, valamiképpen a lőcsei nyomda tulajdonába került ez a kassai fametszet.

A kötet Gyöngyösön, az OSZK felügyelete alatt álló Bajza József könyvtár tulajdonában van. (Régi jelzete: III. e. 382.)

[Carmina lugubria in mortem Laurentii Türmeri, prorectoris gymnasii Novisoliensis. Ed. Joannes Pinnerius.] [Kolofon:] Leut[s]choviae Ex Officina Typ[ogra]phi-ca, Danielis Shultz B. 1620.

Függőleges állású egyleveles nyomtatvány. Példányunk négy töredéket tartalmaz, amelyekből arra következtethetünk, hogy a nyomtatvány hozzávetőleges nagysága kb. 50 × 29 cm lehetett. A kiadvány felső része, amelyen minden bizonnyal cím is állott, teljesen hiányzik. A római számokkal sorszámmal ellátott kilenc lat n nyelvű vers közül kettő épen, más kettő majdnem teljesen, öt pedig hiányosan van meg töredékeinken. A versek két hasámban sorakoznak egymás alá, és a nyomtatvány három ismert oldalát díszítőelemekből összeállított keret szegélyezi.

A gyászolt személy Türmer Lőrinc, a besztrecébányai gimnázium helyettes igazgatója, aki 1620. június 10-én, váratlan baleset következtében hunyt el. Az első vers fennmaradt néhány szavában már ott találjuk a célzást a végzetes puskagolyóra, amely Türmer halálát okozta. Ennek a versnek a szerzője valószínűleg Tartzianus Pál volt, aki ekkortájt volt a besztrecébányai németek első papja. A vers aláírásából csak ennyi látszik töredékünkön: zianus in Ecclesia Novif. V. D. Minister. A második gyász költemény a nevezetes Bocatius Jánostól való, aki ebben az időben Bethlen Gábor kassai helytartója és udvari történetírója volt. A harmadik vers ismét említi a halálos ólomgolyót. Ennek írója Pinner János, a gimnázium igazgatója, aki egyébként kiadója is az egész gyásziratnak. A szomorú végű baleset leírását Plotschius Oszvald, városi aljegyző versében (IV.) olvashatjuk. Türmer kíváncsian szemlélte az ablakból a fejedelem, vagyis Bethlen Gábor bevonulását Besztrecébánya városába, amikor egy puskagolyó eltalálta és halálát okozta. Az ötödik vers szerzőjének neve töredékünkön hiányzik, a hatodikat Püchler Gáspár tanár írta, a hetedik pedig egy sziléziai származású diáknak, Gregorius Solinusnak a munkája. A nyolcadik versből — amelyet a városi tanács sáfárja, az ugyancsak sziléziai származású Georgius Petraeus írt — megtudjuk, hogy Türmert Zsuzsánna nevű felesége és egy gyermeke gyászolták. A kilencedik versben egy „G. Pr. M.”-monogrammu egyén — talán újra Püchler Gáspár magister — így válaszol a „rosszindulatú Rágalom”-nak, amely szemére vetette Türmernek, hogy ha nem nézegetett volna ki az ablakon, nem halt volna meg: „hát neked megsúgta valaki, mely halállal és mikor fogsz meghalni?”

Ez az ismeretlen nyomtatványunk a 83. tétel alatt már említett György Lajos-féle töredékek közül való.

(A besztrecébányai személyeket illetőleg vö. *Rosenauer* Károly: A besztrecébányai á. h. ev. gymnasium története. Besztrecébánya 1876. 46. és 47. l., továbbá *Zoványi* Jenő Cikkei a „Theologiai Lexikon” részére a magyarországi protestantizmus történetéből. Bp., 1940. 471. l. — Bethlen Gábor besztrecébányai bevonulásával kapcsolatban vö. *Ipolyi* Arnold: Besztrecébánya városa műveltségtörténeti vázlata. Századok 1874. 704. l., továbbá *Demkó* Kálmán: A magyar—cseh confederatio és a besztrecébányai országgyűlés 1620-ban. Századok 1886. 223. l.)

(Jelzete: RMK II. 404/a.)

91.
[Kolozsvár 1630.]

Galli, Martin. VOTVM | ILLVSTRISIMO ET CELSISSIMO DOMINO,
DOMINO | GEORGIO RAKOCZIO, | DEI GRATIA TRANSYLV[ANIAE]
PRINCIPI, PARTI[V]M REGNI HVNGARIAE | DOMINO, & Siculorum Comiti
&c. Sole[n]niter 19 (?) Decem. Anno Chr[isti] CIO IO C X[XX] Claulenbur- | gum
ingrefso, inaugurato & salutato, [Dnő Dnő Clementifs., Mufarumq] Meccoenati
liberalifs[.] [hum]illime | [... consecratum].

Függőleges állású egylapos nyomtatvány, amelynek tükrmérete kb. 37 × 26 cm, amiből következtetve a teljes papírnagyság kb. 43 × 32 cm lehetett. A cím szövege valószínűleg 7 sor terjedelmű volt, míg maga a verses üdvözlés, amely kéthasábosan van nyomtatva, mindkét hasábian 64—64 sort tesz ki. Végül az impresszum, illetve a szerző neve még egy sort elfoglal, s így az egész nyomtatvány kb. 72 sorra terjed. A hasábok közt és köröskörül nyomdai díszekből készült keretek helyezik a nyomtatványt, amely egy hosszabb versből és egy ehhez kapcsolódó, anagrammákat magyarázó, rövid, második versből áll. Az anagrammákat az új fejedelem nevéből készítette a szerző.

Töredékpéldányunk a 83. tétel alatt már említett György Lajos-féle kötet kötéstáblájából került napvilágra, mégpedig a kiadvány eredeti nyomdai kéziratával együtt, amely ugyancsak csaknán maradt reánk. A töredék valószínűleg selejtpéldány volt, mert a papiros mindkét oldalára ugyanaz a szöveg van nyomtatva, lehetett azonban próbanyomat is. A megtalált kézirat a szerző eredeti szövegét tartalmazza, utólagos javításokkal, illetve módosításokkal. Nyomtatványtöredékünk már a kéziratban látható javítások figyelembevételével készült nyomtatást tükröz. Az így szerencsésen megmaradt három töredékes szövegből nyomtatványunknak majdnem a teljes szövege megállapítható.

Az üdvözlőirat szerzőjének nevét a nyomtatvány végén olvashatjuk a következő alakban: [Ma]rtino Galli Zluticeño Bohemo exule. Martin Galli neve nem ismeretlen a cseh irodalomtörténetben. 1593 körül született Žlutice községben, 1617-ben baccalaureusi, 1619-ben pedig magisteri fokozatot szerzett. Előbb Prágában, majd a híres huszita központban, Kutná Hora-ban volt iskolaigazgató, 1621-ben pedig valamilyen tisztviselői állást vállalt, amelyből azonban elbocsátották, mert feletteseivel ellentétbe került. Nyomatásban két prágai egyetemi disputációjának a tézisei jelentek meg és ezeken kívül néhány üdvözlőirata. Életének 1621 utáni részéről semmit sem tudunk. (Ld. Truhlár, Antonín — Hrdina, Karel: Rukovět humanistického básnictví v Čechách a na Moravě. Enchiridion renatae poesis Latinae ... Vol. 2. Pokračování Josef Hejnic a Jan Martinek. Praha 1966. 193. l.) Töredékünk alapján megállapíthatjuk, hogy Martin Galli minden bizonnyal még Bethlen Gábor idejében menekülhetett el Csehországból és élvezte a nagy fejedelem támogatását, hiszen I. Rákóczi György Kolozsvárra való bevonulásakor, az üdvözlőirat keletkezése idején már mint Erdélyben élő menekült fogadja az új fejedelmet és siet hódolni új ura előtt. Bethlent különösen nagy tisztelettel említi versében. Egy helyen kifejezetten kéri Rákóczi támogatását, talán

nemcsak sajátmaga, hanem többek számára is, mert a számkivetettség nyomorúságára utalva többesszámban ír, ami költői többes is lehet, de valódi többesszámként is érthető. Ebben az esetben más csehországi menekült vagy menekültek is lehettek vele együtt Erdélyben, akik a fejedelem kezére számítottak. Az erre vonatkozó rész így hangzik:

Sis felix, nostrosque leves Pater alme labores,
Quos avidae caedis, sceleris, furtique nefandi
Moverunt subito nuper disturbia gentis.
Leniter hos rursus Patria depelle tumultus;
Quamque semel retulit vario discrimine Princeps
Ille Pater Patriae Gabriel...

Tudjuk, hogy I. Rákóczi György idejében számos cseh és morva protestáns diák tanult erdélyi és partiumi iskolákban. A mi nyomtatványunk szerzője — ha hosszabb ideig maradt hazánkban — talán tanárként is működött valahol, esetleg Sárospatakon, ahova Rákóczi — Herepei János sejtése szerint — a cseh-morva ifjakat csoportosította. (Vö. Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. Szerk. Keserű Bálint. 1. köt. Polgári irodalmi és kulturális törekvések a század első felében. (Herepei János cikkei.) Bp. — Szeged 1965. 541. l.) Üdvözlőiratunk mindenestre figyelemreméltó adalék az erdélyi fejedelmek cseh-barát politikájának történetéhez.

Nyomtatványunk egyébként Kolozsvárt készült a Heltai-féle nyomdában, amint ezt az alábbi egyezések igazolják. A keretdísz elemei megvannak az 1622 őszén tartott besztecei országgyűlés törvénycikkeinek egykorú kiadásában (Sztipszky I. 101, az Orsz. Széchényi Könyvtár példányának jelzete RMK I. 525a). Ugyanitt megvannak egylevelesünk 1., 2. és 6. sorának betűi is (az utóbbi típus a szövegbetű). A szövegbetűt ld. még az RMK I. 423-ban is, a címlap hátlapján. A nyomtatvány A-iniciálóját az RMK I. 494-ben találtuk meg, a kiadvány elején, az ajánlás élén. A nyomtatvány utolsó sorának töredékünkön fennmaradt első három betűje (CLA) különben valószínűleg egy impresszumnak a maradványa, amely Claudiopoli (Kolozsvárott) szóval kezdődhetett. Galli versének nyomtatója Abrugi György lehetett, aki valószínűleg éppen ebben az évben, 1630-ban került a Heltai-nyomda élére (vö. Gulyás Pál: A könyv sorsa Magyarországon. 2. rész. Bp., 1961. 46. l.).

(Jelzete: RMK II. 467/c.)

92.

[Gyulafehérvár 1644 táján.]

*Donatus, Aelius. AELII | DONATI, | Viri Clarissimi, | DE OCTO PAR- |
tibus Orationis Methodus, | Quaeftiunculis puerilibus | undique collectis, il- |
lustrata, | Per | LEONHARDUM CUL- | mannum Craishaymenfem. | Et nunc
plurimis quaeftionibus inter- | [sertis ... aucta ...] [A címlap alsó része hiányzik.]*

8°.

Ennek, az eddig ismeretlen kiadásnak az eredetére a töredék megtalálásának a körülményei vezettek rá. A töredék eddig egy borítékban volt, RMK-töredékgyűjteményünkben, több más töredékkel együtt. Amint a borítékon olvashatjuk, dr. Téglás Géza áztatta ki négy más, különböző mű lapjaival együtt egy „Dissertatio de Traduce MDCXLVIII. Wittenbergae” c. mű kötetátlájából, 1900-ban. Feljegyzése szerint valamennyi töredék Gyulafehérvárott jelent meg. Amint megállapítottuk, három töredék az RMK I. 740, 773, ill. 775. sz. régi magyar nyomtatványból való. Ezek körül kettő 1645-ben, egy pedig 1643-ban jelent meg, valóban Gyulafehérvárott. A negyedik töredék is gyulafehérvári nyomtatvány, de az szintén ismeretlen (ld. a 84. tételünket). A most leírt csonkaság betűtípusai is gyulafehérváriak. A keretdísz elemeit az RMK I. 772-ben, a címlapon levő 2. sor betűjét pedig a Sztipszky I. 176. alatt leírt műben találtuk meg (az OSZK-példány jelzete: RMK I. 752a). A 3. és 5. sor betűjét az RMK II. 682-ben, a 6—8., ill. 10. sorét ugyanott láthatjuk. A címlap hátán levő kurzívát ugyancsak az előbb említett nyomtatványban találtuk meg. A fent leírt csonka címlappal együtt megvan a hozzátartozó nyolcadik levél is, szintén csonkán. Ezenkívül van

UNIVERSIS ORBIS CHRISTIANI PRINCIPIBUS & REBUS PUBLICIS,
Nec non alijs quibusvis cuiuscunque Conditionis, Gradus, Honoris, Dignitatis, Officij, ac præminentia⁹ STATIBUS & ORDINIBUS.

NOS FRANCISCUS DEI GRATIA, PRINCEPS RÁKOCZY, DE FELSO VADASZ, COMES de Saáros, DUX Munkacsienfis & Makoviczenfis, DOMINUS Perpetuus de Saáros-Patak, Tokay, Regécz, Ecsed, Somfó, Lednicze, Szerencs, Onod, &c. Ad perpetuam Rei Memoriam.

Recrudescunt diutina Inclytæ Gentis Hungaræ vulnera, totiesque curâ novercante, faucibus Regni Libertatis lenita cicatrix, posteaquam tacitè labantibus membris, ad extremè lethalem, sub fatali Dominûs Austriacæ Dominio metuitur sinceræ partis serpere interitum, Ense rescindi postulat. Stupent multorum animi, iteratâ tumultuantis Regni novitate attoniti, Gentemq; hanc inconcussâ gloriâ, ac leni tranquillitate per tot sæcula florentem sterisse, jamque continuatâ temporum serie, luctuosâ vicissitudinum fatô involvi, dum Orbis miratur, plurimi perfidie in Regem, immatæque excitandorum motuum aviditatis, erroneâ opinione, rerum haud gnari insimulant. Date iusto dolori, ac querimonie veniam, laxatisque tantisper sinceri animi repagulis, quos vel præconcepata malè persuasæ mentis Opinio, vel extrænis privatarum simultatum ardor sentire iussit iniquitas, dum Causam iustæ exercitationis notam facimus, æquos agite Iudices.

A

Præter-

még egy kétleveles töredék is, amely ugyancsak a Donatus-nyelvtan részét képezi, az ige-
ragozási részből. Nézetünk szerint ez is valószínűleg ugyanabból a Donatus-kiadásból való,
mint a címlapos töredék, bár ez nem bizonyos, mert ez apró betűkkel van nyomtatva, míg
az A₈ levél szövege nagyobb betűs. Ezt a kis antikva szövegbetűt egyébként az RMK II. 767-
ben levő típusal azonosítottuk. A szöveg különböző nagyságú betűkkel való szedését meg-
találjuk különben egy másik Donatus-kiadásban is, Brewer Sámuel 1678-ban, Lőcsén meg-
jelent kiadványában, ahol a deklinációkról szóló rész ugyanúgy nagyobb betűkkel van szedve,
mint a többi, hasonlóan töredékeinkhez.

A többi töredék nyomtatási évei alapján a mi töredékünket is ezekkel egykorúnak
tekinthetjük és így annak keletkezési idejét 1644 tájára tehetjük.

(Jelzete: RMK II. 643/a.)

93.

[Nagyszombat] [1704].

*Rákóczi Ferenc, II. UNIVERSIS ORBIS CHRI- | STIANI PRINCIPIBUS &
REBUS PUBLICIS, | Nec non alijs quibusvis cujuscunq̃ue Conditionis, Gra- |
dus, Honoris, Dignitatis, Officij, ac praeeminentiae | STATIBUS & ORDINIBUS. |
N* OS FRANCISCUS | DEI GRATIA, PRIN- | CEPS RÁKÓCZY, DE FEL- |
Só VADÁSZ, COMES de Saáros, DUX | Munkácsienfis & Makoviczenfis, DOMI-
NUS Perpetuus | de Saáros-Patak, Tokay, Regéc, Ecsed, Somlyó, Lednicze, |
Szerencs, Onod, &c. Ad perpetuam Rei Memoriam. | R** *Ecrudescunt diutina
Inclutae Gen- | tis Hungariae vulnera...* [A nyomtatvány végén:] *DATUM
ex Castris in Dominio Nostro Mun- | kacsienfi positis. Die Septimá Mensis Junij,
Anno | Domini Millefimo Septingente- | fimo tertio.**

2°, A² – C² = 6 sztl. lev.

A manifestum betűtípusai, valamint nyomdaiszei (két záródísz és incialék) alapján
megállapítottuk, hogy az a nagyszombati egyetemi nyomdában készült (vö. RMK II. 1942.,
1971., 1976. és 2015.). Esze Tamás „A debreceni nyomda II. Rákóczi Ferenc szolgálatában” c.
tanulmányában levéltári adatokkal kimutatta, hogy Nagyszombatban 1704. február 27-én
nyomtatták ki a manifestumot (Könyv- és könyvtár. Könyvtártudományi és bibliográfiai
tanulmányok és közlemények. II. Bp. 1961. 74. l.). Hubay Ilona egy másik kiadásról (RMK
II. 2198.) gondolta, hogy Nagyszombatban jelent meg (Magyar és magyar vonatkozású
röplapok, újságlapok, röpiratok az Országos Széchényi Könyvtárban. Bp., 1948. 1121. tétel,
227. l.). Arról azonban a nyomdaiszei (záródísz és incialék) és a betűtípusok alapján be-
bizonyítható, hogy a bártfai nyomda terméke (vö. RMK II. 2359., 2361., 2325., 2318., 2282.,
2321. és 2324.). Így az igazi nagyszombati kiadás az, amelyet most leírtunk.

* Két sor nagyságú díszes incialé.

** Hat sor nagyságú díszes incialé.

(Jelzete: RMK II. 2182/a.)

94.

[Nagyszombat] [1709 ?].

*D*Emnach in der Römisch- Kayserlichen, auch | zu Hungarn und Böhaimb König-
lichen Majästat Un- | fers Allergnädigsten Herrns absonderliche PROTECTI- |
ON und SALVAGUARDIA.*

Egyleveles, egy oldalra nyomtatott oltalomlevél-úrlap, 17 sor nyomtatott szöveggel.
Tükörmérete 17,9 × 27,9 cm. Példányunk nagysága 30,5 × 38,5 cm.

Tintával kitöltött példányunkat Sickingen altábornagy adta ki Vác városa számára
“Gegenwertiges Städtl Vaczén samt denen getreuen Inwohnern, und all
andern appertinentien, ab und mitgenommen worden.” Az okmány kelte: “Szecsen

Umnach in der Römisch-Kaiserlichen/ auch
zu Ungarn und Böhaim Königl.ichen Majestät/ Un-
fers Allergnädigsten Herrns absonderliche PROTECTI-
ON und SALVAQUARDIA.

*Siehe unten die Original-Acten, und
denen Gebrauchen, sind als andere angegeben, als in diesem und dem*

Es werden hiemit alle und jede/ sowohl Allerhöchst-gedacht Ihrer Käyserl. und Königl. Majestät immediat-befestte/ als
auch Dereselben Allijete Hoch- und Nidere Kriegs-Officier, und ins gemein alle Soldaten/ auch Kriegs-Leute zu Ross/
und Fuß/ Teutsch-und Ungarisch- Croatisch-und Käyserlicher Nation, was Würden/ Stands/ oder Werrens sie seynd/ nicht
weniger alle und jede Zufuhr-Einlogier-und Quartierungs-Commisarij/ auch sonstigen männlichen jedw nach Stands-Gebühr
ersucht/ die meinem Commando Untergebene aber gemäßen erinnert/ auch ernstlich befehlet/ *Siehe unten die Original-Acten*
Siehe unten die Original-Acten, und Abzählung an und Eingekerkerten

nicht allein mit aller eigen-Einlogier-Einquartierung und anderen dannenhero rührenden Verschwerlichkeiten/ Durchzügen/ Nacht-
und still-Lagern/ Geld-Pressuren/ Abnehmung Klein-oder grosses Viech/ Ross/ Wagen/ Getreid/ Wein/ Bier/ Victualien und
anderen Kriegs-Exactionen/ wie die Namen haben/ oder unter was Pretext selbige gesucht werden mögen/ sonderslich aber mit
Brandschattungen/ Raub/ und Plünderungen/ oder auch Gewaltthätigkeiten/ und straffwürdigen Insolentien gänzlich zu verschö-
nen/ weniger anderen dergleichen zu thun keines Weegs zu gestatten/ sondern vielmehr in allen Vorfällen festlich zu schü-
cken/ zu manutreniren/ und Hand zu haben. Hieran geschieht was recht ist/ und ist man es um einen jedweden/ Stands-
Gebühr nach/ zu erwiedern erbietig. Die Untergebene aber vollziehen hieran ihre Schuldigkeit/ und diesen ernstlichen Befehl/
werden sich auch von unangenehmer Leibs-und Lebens-Straff zu hüten wissen. Signatur, *Siehe unten die Original-Acten*

*Von dem Kaiserlichen Hofe
Beyrat Herr von Salm, General
Herr von Salm, General
Herr von Salm, General
Herr von Salm, General
Herr von Salm, General*

30 Octobris 709." Az oltalomlevél alján, bal oldalt, ugyancsak tintával beírva, a következő szöveg áll: "Der Röm[is]ch[.] Kayserl. May[est.] Cam[m]erer General feldt Marchall-
Leuthnand, Oberster über ein Regiment zu Fuß, und der Hei[li]g Gleichen der Donau
und denen Bergtätten bij an die Waag Commandierender General"

Jobb oldalt Sickingen címeres viaszpecsétjét és aláírását találjuk ("L. Br. Sickingen mp.).

Oltalomlevél-példányunk kibocsátója — amint a szakirodalomból pontosabban megállapítható — Johann Damian Philipp, Baron von Sickingen volt, aki 1708-ban lett altábornagy, és mint tábornagy halt meg 1730-ban. Egyébként kora egyik legkiválóbb császári tábornoka volt (ld. *Markó Árpád*: A romhányi csata. Hadtörténelmi Közlemények. 1930. 30. l.).

Az őrleap nyomtatási helyét a betűtípusok és a papíros vízjegye alapján határoztuk meg. Mind a négy fraktur-típust és mind a három antikvát használta és együttesen is alkalmazta a nagyszombati egyetemi nyomda (ld. RMK II. 2183., 2218., 2092.). A nagy D-iniciále ugyanannak a sorozatnak a tagja, mint amelyből az RMK II. 2183 A_{1a} lapján található N-iniciále való. Nyomtatványunk betűtípusai közül néhányat a korabeli bécsi nyomtatványokban is megtaláltunk, úgyhogy további bizonyítékra volt szükségünk. Ezért megvizsgáltuk az oltalomlevél vízjegyét. A nyomtatvány jobb oldali felének a közepén monogramszerűen egymás mellé helyezett Z és L betűket ábrázoló vízjegyet találtunk, amely nézetünk szerint znióváráljai papírra utal. A Turóc-megyei Znióvárálján ebben az időben két papírmalom működött. *Bogdán István*, „A magyarországi papíripar története” (Bp. 1963.) c. művében említi, hogy a nála 2. számúnak jelzett malom bérlője 1709-ben Láng Zakariás papírkészítő mester volt, aki egyébként 1700-tól 1730-ig volt a malom alkalmazottja (225. lap). A ZL monogramban az ő nevének a kezdőbetűit véljük felismerni. A két malom különben 1656-tól 1709-ig a nagyszombati jezsuiták tulajdonában volt, ettől kezdve pedig az egyetemi nyomdáé lett. Tekintve, hogy mind a betűtípusok, mind a vízjegy Nagyszombatra utalnak, megállapíthatjuk, hogy nyomtatványunk a nagyszombati egyetemi nyomdában készült. A nyomtatás idejét illetően csak annyit mondhatunk, hogy az 1709. október 30. előtti időre teendő: talán ugyanabban az évben, de az is lehet, hogy valamivel korábban nyomtatták ki az őrleapot.

Példányunk Todoreszku Gyula hagyatékából származik és annak katalógusában meg is van említve (*Akantisz Viktor*: Dr. Todoreszku Gyula és neje, Horváth Aranka Régi Magyar Könyvtára. Bp. 1922. 54. l.).

* 4 sor magasságú iniciále.
(Jelzete: RMK II. 2396/a.)

95.

[Nagyszombat] [1709 ?].

D* Ennach in Dero Röm. Kay. auch zu Hungarn und | Böhaimb Königl[ic]hen [!] May. unsers Allergnädigsten Herrn absonderliche PROTE- | CTION und SALVA-
QVARDIA [folytatólágoosan tintával kitöltve:] „beede der Frauen Hattmanstorf-
rin eigens zugehörige Dörfer Balazka u[n]d Dio [?] mit ihren Einwohnern u[n]d all
angehörigen mobil- u[n]d im[m]obilien Kraftt dijes an- u[n]d aufgenohmben worden
seindt: [Az okmány kelte, ugyancsak tintával beírva:] „feldlaager ... Samosialu
den 10-n Octob[ris] 709.” [Az egyleveles nyomtatvány alján, bal oldalt, a követ-
kező, szintén kézírással szöveg olvasható:] „R[öm]is[ch] K[aiser]l[ic]h May[est.] Cam-
[m]erer G[ene]ral Feldzeugmaister Ob[er]ster ü[ber] ein Reg[ime]nt zu Fuß u[n]d in
Ober Ungarn dießseits der Thei[ß] wie auch in S[ie]benbürg[en] Commandirend[er] Ge-
neral:” [jobb oldalt az aláírás:] „Georg Fridrich ... von Krichbaum.” [Középen cí-
meres ostyapecsét, a következő körirattal:] GEORG FRID. HERR V. KRICH-
BAVM FREYH. AVF KIRCHBERG.

Az egy oldalra nyomtatott oltalomlevél-őrleap 15 sor nyomtatott szöveget tartalmaz, tükörmérete 17,4 × 28,2 cm. Példányunk nagysága 31,5 × 39,8 cm.

Példányunk kiállítója, Georg Friedrich Freiherr von Kriechbaum 1708-tól kezdve volt

főparancsnok Erdélyben és a kiválóbb császári tábornokok közé tartozott (ld. C. v. Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. Wien 1856—1891. 13. Bd., 215. l.).

Amint a nyomtatvány fraktur-szövegtípusából megállapítható, az úrlap ugyanabból a nyomdából való, mint az előző tétel alatt leírt, hasonló szövegű, de eltérő nyomású oltalomlevél-úrlap, vagyis a nagyszombati egyetemi nyomdából. Az időpontot illetően itt is csak annyit tudunk mondani, hogy a nyomtatás 1709. október 10. előtt történt, lehet, hogy még ugyanabban az évben, de az is lehet, hogy valamivel korábban.

Példányunk Todoroszku Gyula hagyatékából származik és annak katalógusában meg is van említve (ld. i. m. 54. l.).

* 3 sor magasságú iniciále.
(Jelzete: RMK II. 2396/b.)

96.

Nagyszombat 1711.

Alvarez, Emmanuel. EMMANU- | ELIS | ALVARI, | E | SOCIETATE |
JESU, | INSTITUTIONUM | GRAMMATICARUM. | *LIBER TERTIUS.* | DE |
SYLLABARUM | Dimenfione, &c. | *TIRNAVIAE*, | *Typis Academicis, Anno*
MDCCXI.

8°, a⁸—F⁸=96 l.

Példányunk a₂ levele hiányzik, címlapja sérült.

(Jelzete: RMK II. 2419/a.)

97.

[Wien, 1698 előtt.]

EGO (Christianus Zier) COLLEGII | SOCIETATIS JESU SOPRONIENSIS,
NEC NON | CRUCIGERATUS SANCTI JOANNIS HIEROSOLYMITANI |
Hospitium Rector, univerſis ac ſingulis Dominis Triceſimariis, Teloniato-
ribus Pontium, ac Vectigalium quorumquē Exactoribus, Salutem, & ſervitiorum
meorum | commendationem. | [S]* Iquidem Coloni & Incolae Poſſeſſionis (Kérestin
Nuncupata — — —) in Comitatu | Sopronienſi exiſtentes ... Sopronii, die (1)
Menſe (Januarij) Anno (1698) | [A levél bal oldali felhajtott sarkával fedett pecsét
nyomai.] [Jobboldalt, alul, tintával beírva:] (Idem qui ſupra) | (mppr.)

Vízszintes állású egyleveles nyomtatvány: 17 sor. Tükörmérete: 12,5 × 23 cm, példányunk nagysága: 19,9 × 30,1 cm.

A soproni jezsuita kollégium és a johannita uradalom rektorának vámmentességet igazoló úrlapja. A kollégium rektora ekkor a keresztes lovagrend régi kiváltságokkal felruházott birtokainak is gondviselője volt, tekintve, hogy a johannita beneficiumok ebben az időben a kollégium birtokában voltak. E javadalmakhoz tartozott a Sopron-megyei Keresztény nevű község is (ma Egyházasszövülettel egyesítve), amelynek egyik lakosa, „Bujtas [Bujtás] Miklós” számára a pátenst kiállították. A kibocsátó személy, Zier Keresztély, 1695-től 1698-ig volt a kollégium rektora.

Az úrlapot 1698 előtt nyomtatták. Tekintve, hogy betűtípusai a korabeli nagyszombati nyomtatványokéval nem egyeztek, eredetét Bécsben sejtettük, hiszen ebben az időben legközelebb ott volt nyomda és a soproni jezsuitáknak szoros kapcsolataik voltak a bécsi kollégiummal. A császárvárosban ekkortájt kilenc nyomda működött. A különböző betűtípusok és a díszek összevetése alapján megállapítottuk, hogy ez a nyomtatvány Leopold Voigt műhelyében készült. Az ötféle betűtípus megvan az RMK III. 3982. és 3092. számú nyomtatványokban, az S-iniciále az RMK III. 3092. 1. számozott lapján látható, úrlapunk két együtt használt virágdíszes körzetét pedig ugyancsak keverten megtaláltuk Voigt egyik

nyomtatványában (Podesta, J. B.: Epistola dedicatoria historico-politica ad ... regem Josephum primum ... Wien, 1692, az 1_{4a} lapon). Voigt egyébként — akinek a nyomdája a Predigerplatzen, a jezsuitaházban volt — magyar jezsuita szerzők (Nádasi, Hevenesi) munkáinak a kiadására is nem egyszer vállalkozott. Érthető tehát, hogy a soproni rektor is hozzá fordult. Úrlapunkat vagy Zier, vagy valamelyik elődje készítette, feltehetőleg nem nagyon sokkal 1697 előtt, amely év a nyomtatás legkésőbbi lehetséges időpontja.

(A kollégium és a johannita uradalom történetéről ld. *Schwartz von Megyes*, Robert: Die Geschichte des Kollegs der Gesellschaft Jesu in ... Sopron (Ödenburg). 1636—1773. Veszprém 1935. Keresztény községnek a johannita-uradalomhoz való tartozásáról ld. a 29—30. lapon, Zier rektorról a 105. lapon és a soproni jezsuitáknak a bécsi kollégiumhoz való viszonyáról főleg a 19. lapon levő megállapításokat.)

* Négy sor magasságú díszes iniciále.

A példányunkba tintával beírt szövegrészeket kerek zárójelben közöltük.

(Jelzete: RMK III. 4228/a.)

98.

Amsterdam 1710.

Zékány János. CARMEN PANEGYRICUM | AUGUSTISSIMI POTENTISSIMI AC | INVICTISSIMI MAGNAE RUSSIAE | IMPERATORIS. | PETRI ALEXIEVICS. I. | Sub auspiciis | *Illustrissimi ac Excellentissimi Domini* | ANDREAE ARTEMONOVICS | de MATFEOV. | Ducatus Jaroslawienfis Gubernatoris, nec non Ejusdem | altè dictae | IMPERATORIAE MAJESTATIS | apud | CELSOS ac PRAEPOSENTES ORDINES | Foederati Belgii | Plenipotentarii Legati editum | *Amstelodami Anno 1710 mensis die.*

4°, 4 sztl. lev.

A címlevél hátlapján a szerző ajánlása áll a címben megnevezett követhoz, latin nyelvű distichonokban. A szerző nevét a vers alatt „Joannes Zekan” alakban találjuk. Zékány János Nagy Péter cár bizalmas embere volt, aki a bécsi jezsuiták ajánlására került a cár szolgálatába, mint kiváló tehetségű és tudományos képzettségű magyar ifjú. Egy ideig az uralkodó közeli rokonának a gyermekeit tanítoth a s ezekkel beutazta Európát. Talán éppen ennek az utazásnak a során jutott el Amsterdamba is, ahol ezt az üdvözlőversét kiadta. A cár később unokájának, a trónörökösnek a nevelését bízta reá, aki aztán II. Péter néven lépett a trónra (vö. Szinnyi József: Magyar írók élete és munkái. 14. köt. Bp., 1914. 1767. has.).

A nyomtatvány a címszöveg szerint Amsterdamban, 1710-ben jelent meg. Nézetünk szerint igen valószínű, hogy nemcsak a kiadás, hanem a nyomtatás helye is Amsterdam volt.

(Jelzete: RMK III. 4713/a.)

Nachträge zu den Bänden I-III der „Régi Magyar Könyvtár“ (Alte Ungarische Bibliothek) von Károly Szabó

Bibliographisch bisher unbeschriebene alte ungarische Drucke
in der Nationalbibliothek-Széchenyi

(5. Folge)

J. FAZAKAS

Die im Jahrbuch von 1959 begonnenen und seitdem laufend erschienenen Nachträge setzen wir mit der Beschreibung von 16 alten lateinisch-, deutsch- und ungarischsprachigen Drucken fort. Unter den älteren befinden sich zwei Einblattdrucke mit lateinischen Trauergedichten, die kleinere Beiträge zur Geschichte der Stadt Besztercebánya für die Jahre 1580 und 1620 liefern, zum letzteren Jahr Angaben über den Einzug des siebenbürgischen Fürsten Gábor Bethlen in die Stadt (Nr. 87. und 90.). Ein anderer Einblattdruck, in dem der tschechische, nach Siebenbürgen geflüchtete Professor Martin Galli mit einem lateinischsprachigen Gedicht den Fürsten György Rákóczi I. anlässlich seines Einzuges in Klausenburg im Jahre 1630 begrüsst, bringt zu den tschechisch-ungarischen Beziehungen bisher unbekannte Beiträge über den ansonsten in der tschechischen Literaturgeschichte gut bekannten Galli. (Nr. 91.) Ein ebenfalls lateinischsprachiges Zertifikat über Zollfreiheit aus dem ausgehenden 17. Jahrhundert gibt einen Einblick in die wirtschaftlichen Verhältnisse der Stadt Sopron und ihrer Umgebung. (Nr. 97.) Aus der Zeit des zu Beginn des 18. Jahrhunderts geführten Rákóczi-Freiheitskampfes stammen zwei deutschsprachige Schutzbriefe, von kaiserlichen Feldherren für Ungarn erlassen. (Nr. 94. und 95.) Unter den jetzt vorgestellten Druckwerken finden wir auch die Nagyszombater Ausgabe des Rákóczi-Manifestes mit dem bekannten Anfang: „Recrudescunt ...“. (Nr. 93.) Zu beachten ist weiterhin das lateinischsprachige Preisgedicht von János Zékány an den Zaren Peter den Grossen, das im Jahre 1710 in Amsterdam erschienen ist. (Nr. 98.) Der Ungar Zékány war als Erzieher und als Beamter von hohem Rang am Hofe Peters des Grossen und später wurde er auch Erzieher des Zaren Peter II., eines schon früh verstorbenen Enkels Peters des Grossen.